

Rapport från studieresa till Danmark 10-11 november 2016. Bibliotekschefer i Stockholms län.

Dokk1

Århus är Danmarks andra stad med en befolkning på ca 300 000 invånare. Byggandet av Dokk1 är en del av en genomgripande stadsförnyelse av Århus. Staden går från att vara industri- och hamnstad till en modern stad. Man har öppnat upp ån och skapat en å-promenad där Dokk1 har en framträdande plats. Redan 2003 beslutades om nytt bibliotek. Byggtiden sträckte sig mellan 2005 – 2015

Inför bygget har personalen varit djupt involverad i planeringen. Man har ju haft 10 år på sig – världens längsta planeringsperiod inför ett byggande av ett bibliotek. Man övade sig i det gamla biblioteket och testade nya idéer. Kravspecifikationen gjorde personalen tillsammans och deltog i planering med arkitekterna. Många rekryteringar gjordes där man anställde journalister, pedagoger, andra akademiker.

Byggnaden är viktig i sig själv – ”The library is a covered urban public space”. Huset är 30 000 m2 varav biblioteket förfogar över 18 000 m2. Namnet Dokk1(=Dokken) kommer från en förslagstävling med 1200 namnförslag.

Visionen är:

- A space for cooperation
- A unique place for children and families
- A place for dialogue, knowledge, ideas and inspiration

Från	Till
Space for media	Space as a media
Online	Onsite
Information	Meaning
Facts	Credibility

Man använder konceptet Design thinking som underlag för allt som görs:

www.designthinking.com

Personal och allmänhet har varit med i planeringen. Många nya idéer testades på det ”gamla” biblioteket inför bygget. Biblioteket är uppbyggt i olika zoner som sömlöst går över i varandra, vilket är ett medvetet val. Takhöjden varierar mellan tre och sex meter vilket bidrar till variationen mellan de olika zonerna. Var man än befinner sig i lokalen ska man också kunna titta ut genom fönster.

Det är viktigt att undvika restriktioner och förbud. Flexibilitet har varit ett annat ledord. Ett motto är: ”If you build for people, people will come”

Dokk1 en har ca 3 800 besökare per dag vilket är en ökning med ca 2000 jämfört med det tidigare biblioteket. Man har öppet kl 8 - 22 måndag – fredag, där man håller öppet endast med vakt eller annan personal med kl 19 – 22. Lördag-söndag är det öppet kl 10 – 16. Mellan kl 9 – 15 uppehåller sig 900 personer samtidigt i lokalen varav många är studerande.

Man har alltfler aktiviteter, minst tre per dag och sammanlagt ca 140 per månad.

Biblioteket

”Trappan”

Den centrala delen i huset är det stora utrymme som sträcker sig tvärs genom hela byggnaden med ramper och gradängar som ger en känsla av en stor trappa. Själv associerar jag till Spanska trappan i Rom.

Visionen är att man ska få en känsla av att röra sig i ett landskap. De olika avsatserna används till små utställningar, t ex stickcaféer, utnyttjande av och handledning i open source, makerspace. Idén är att lära sig på tvärs genom ledorden

Entrén

Den stora entréytan kan liknas vid ett torg och kallas följaktligen Torvet. Här har man Pop-up shops under timmar/veckor/månader. Kraven är att det ska vara icke-kommersiellt, ingen politisk eller religiös argumentation och av aktualitetsintresse.

Caféet

Caféet drivs ej av biblioteket utan av entreprenör. Är stort och luftigt i dagsläget men upplevs ändå för litet.

Scener och samlingslokaler

En samlingsosal finns för 270 personer. Den kan göras ändå större genom att vägg öppnas in till caféet. En stor donation till salen har möjliggjort stor teknisk apparatur. Efterljudaskustiken är väl utvecklad.

Ännu en scen finns – en black box som används till allehanda program. Mycket nytänkande finns – mindfulnessgrupper med poesiläsning bl a.

Dagligstuen

En zon är ”Dagligstuen” = vardagsrummet. Här finns sittplatser och höga bord vilket efterfrågas av många tidningsläsare. Det drar dock också till sig studenter som använder dem som studieplatser. Eftersom man vill förbehålla platserna till tidningsläsarna har man plomberat eluttagen (Studenter kräver el).

Borgerservice

En särskild del av huset utgörs av Borgerservice, ungefär motsvarande våra medborgarkontor. Ca 8-9 % av besökarna kommer för att få hjälp med dessa frågor. Här kan man ansöka om pass, uppehållstillstånd, barnomsorg m m.

Familjebiblioteket

För att nå barnen gäller det att involvera hela familjen. Biblioteket utmärker sig genom att möjliggöra testrum – ”förväntningsrum” som förändras allt efter besökarnas önskemål och behov. Vid vårt besök pågick bl a en pappa/barnträff. Ledorden för verksamheten är Lära – Leka – Uppleva

Familjebiblioteket utmärker sig genom en hög takhöjd för att ge utekänsla. Här finns också ett stort rum, mer likt en gympahall för fri lek med olika lekredskap. Och utanför de stora fönstren finns en inspirerande lekplats.

Tonårsavdelning

En särskild tonårsavdelning finns också med många olika spel – på skärm, bräda och golv. När aktiviteter ordnas kommer många. När inga ordnade aktiviteter finns söker sig ungdomarna ofta någon annanstans.

Ljudmiljö

Vad som är tydligt för besökaren är den väl utvecklade ljudmiljön. Ljudabsorberingen är påtaglig, en lugn och behaglig ljudnivå präglar hela biblioteket. Man ställde mycket höga krav på ljudnivån som skulle vara bra fullt godkänd även innan möbleringen var på plats.

Skyltning

Affiseringen är helt digital, inga uppklistrade affischer eller foldrar finns så långt ökat når. Föreningar är välkomna att annonsera via vissa av de digitala skärmarna. Barnens bilder läggs upp på Instagram på skärmarna.

Parkering

Det är öppen sikt mellan bibliotek och parkeringshus som är av den allra mest moderna modell. Bilarna åker in på ett slags ”rullband”. Man lämnar sin bil som sedan forslas vidare och ”packas” i fack på det mest avancerade vis. Taket ovanför parkeringsinfarten har fått en flott konstnärlig utsmyckning i japansk stil och är synlig från biblioteket.

Personal

Man är uppdelad i team – vuxen och barn. Alla ska tjänstgöra på golvet där man arbetar som generalister. Det är ett hårt arbete och man har svårt att slita sig för att gå hem. På biblioteket arbetar 48 bibliotekarier och 15 av annan kompetens. I denna stora lokal finns endast en informationspunkt finns per plan.

Trots det stora besöksantalet i Dokk1 har besöken på de 18 stadsdelsbiblioteken inte minskat.

Lena Gustafson Randau
Sigtuna kommun

Biblioteket Gellerup

*Bente Kjærgaard, teamleder for Område Vest
Lokalbibliotekerne i Århus tog emot gruppen tillsammans med kollega från
Gellerup bibliotek.*

<https://www.aakb.dk/bibliotek/gellerup>

Gellerup är en förort till Århus och ligger ca 1 mil väster om Århus stadskärna. Det bor ca 8000 personer i Gellerup varav ca 80% är första eller andra generationens invandrare och det finns alltså många språk i stadsdelen. Det är ett socio-ekonomiskt utsatt område med hög arbetslöshet, dåliga skolresultat och många nyanlända har t ex posttraumatisk stress. Olika insatser har gjorts genom åren utan att lyckats bryta den negativa trenden.

Biblioteket i Gellerup är ett av 18 bibliotek i kommunen. Biblioteket har funnits i samma lokaler (1200 kvm) sedan 1976. I början av 2010-talet var man bland de första biblioteken som prövade att arbeta enligt konceptet Medborgarcentrum. I bibliotekslokalerna skapades "Borgarcentrum" som innebär att där även finns medborgarkontor, IT-hjälp, Jobbcentrum, etc. Utvecklingen för att få till stånd Medborgarcentrum drevs av kommunerna och statliga biblioteksstyrelsen.

Bente berättade att denna förändringsprocess har varit relativ enkel att genomföra. Det var så tydligt att de traditionella biblioteksfrågorna och lånen minskade och att besökarna hade helt nya behov. Det blev naturligt att bidra till lokalsamhällets utveckling genom att vara en av aktörerna som arbetar för att facilitera samverkan mellan medborgarna och civilsamhället och därigenom ge förutsättningar för ett medborgarskap som grundas på demokratiförståelse, och antidiskriminering. Språket är en nyckel. Utbildning, arbete och självförsörjande ska vara resultaten.

Biblioteket arbetar uppsökande i och tillsammans med lokalsamhället. Man besöker skolor och förskolor, mm.

Kommunens vision som biblioteket arbetar efter är att Gellerup ska se helt annorlunda ut om 20 år. Dels ska bostäder, centrum och området rustas upp. Ett allaktivitetshus ska byggas, med bibliotek, klart 2020. 900 kommunala arbeten ska flyttas ut från centrala Århus.

Biblioteket i Herning

*Pernille Schaltz, bibliotekschef och Lene G. Schrøde, utbildningsansvarig höll i
presentationen och rundvisning av biblioteket.*

<https://www.herningbib.dk/>

Hernings kommun är beläget mitt på Jylland och staden har ca 87 000 invånare.

Det finns 6 bibliotek i kommunen varav biblioteket i Herning är det största som dessutom har ett övergripande regionansvar: centralbibliotek. Det innebär ansvar för kompetensutveckling, att köpa in och bevaka specifika ämnesområden samt metoder för verksamhetsutveckling. För detta ansvar får biblioteket ett statligt anslag.

Biblioteket flyttade in i nuvarande lokaler 2014 från gamla trånga lokaler som låg en bit utanför stadskärnan. Det nya ligger mitt i centrum, precis bredvid tågstationen.

Lene säger att detta måste vara den snabbaste plan- och byggprocess någonsin, från beslut till inflyttning på 2 år.

Lokalen är en gammal saluhall som blåstes ut invändigt och byggdes om fullständigt. Lokalen har nu 4 våningar, ytan är 5914 kvm varav ca 75% är publik. Det finns ett café som hyr in sig och på så sätt bidrar till intäkterna. Barnavdelningen är på 400 kvm.

Det finns ett tyst läsrum med 22 platser.

3 bokningsbara konferensrum.

4 mindre grupprum.

I lokalerna har man gjort en tydlig uppdelning av funktioner.

I gatuplanet finns läs- o studieplatser, skyltzone samt barn- och ungdomsavdelning. Boksamlingarna finns i bottenplanet, som ett stort öppet magasin. Det är endast för små barn det finns en integrerad samling på samma plan som de "sociala" ytorna. På gatuplanet representeras mediesamlingarna endast i de skyltningar som görs. Man arbetar medvetet med skyltningen och har en dekoratör anställd. Utlåning från skyltningarna mäts kontinuerligt.

Biblioteket innehåller 450 000 medier.

Under det första året i nya lokalen ökade antal inskrivna låntagare med 10 000, och man har ca 1600 besök per dag.

Politikerna ställde krav på ökat öppethållande i och med det nya biblioteket. Man har nu Meröppet, öppethållandet är från 8.00 varje morgon till 21 på vardagar eller 17 på helger. Lokalen är bemannad ungefär 60 % av den tiden. Vakter ser till biblioteket de sena vardagkvällarna men det har aldrig varit ordningsproblem e dy under meröppet.

Bemanningen av biblioteket görs delvis av biblioteksvårdar som finns på golvet och fångar upp besökarna direkt. De besökare som har en fråga som beräknas ta minst 3-4 minuter hänvisas till "Boka bibliotekarie" (vilket innebär service direkt men av en medarbetare som har tid och rätt kompetens).

All mediehantering; packa sändningslådor, sortera, sätta upp, etc, görs av ett inhyrt företag. Medarbetarna på biblioteket kan alltså helt fokusera på inköp, förmedling, exponering olika program och event samt verksamhet för barn och unga.

Antal medarbetare är 65. Alla sitter i öppna kontorsrum som har lite olika storlek. Arbetsplatserna fördelas efter arbetsuppgifternas villkor och personernas individuella profil (alla medarbetare testades för att stämma av personlighetsprofiler, så att en pratglad, utåtriktad person inte placerades i samma rum som personer som behöver mer lugn omgivning.)

Organisationen är byggd utifrån processer: EDU, EVENT, EXPO, FLOW. Det finns även roller och ansvar kopplade till specifika funktioner som inköp, IT, presentationer för barn, osv. Vissa av funktionerna är kopplade till centralbiblioteksansvaret.

Biblioteksledningen gjorde ett systematiskt utvecklingsarbete med medarbetarna innan flytten till den nya lokalen. Det gamla arbetssättet var traditionellt och fungerade dåligt i den nya bibliotekskontexten. Ledningens syfte var att anpassa arbetssätt och metoder efter den nya biblioteksvisionen. Dvs samlingarna är inte centrum, i stället besökarna, exponering av medier, olika event samt borgarservice och IT-hjälp.

Ledningen ledde ett gediget förändringsarbete där varje arbetsuppgift tidsmättes och prioriterades för att försäkra sig om att arbetstiden används till rätt saker. Den största utmaningen i det arbetet var att hitta balans mellan att utveckla verksamheten och att hålla driften i gång, med det stora öppethållande och många gruppbesök.

Birgitta Vinnå
Järfälla kommun

Biblioteket i Silkeborg

Bibliotekschef Lars Bornaes och förmedlingschef Inge Kring presenterar biblioteket. Efter presentationen får vi en visning av biblioteket och det nya området Campus.

Silkeborgs kommun ligger ca 30 minuter från Herning och de två kommunerna verkar i dialog med varandra. I kommunen finns fyra bibliotek inklusive huvudbiblioteket. 42 000 invånare

Huvudbiblioteket ligger i ett område med "lärosäten" och många studerande rör sig i närområdet. Silkeborg var tidigare en kommun som var helt beroende av pappersindustrin som var helt dominerande 1946-2000. De f d fabrikslokalerna är numera omgjorda till att rymma kulturverksamheter. 4 ledare vid biblioteket leder organisationen där följande är i fokus:

- Brukaren och uppdraget
- Tillgänglighet genom fr a öppettiden
- Rationellt / effektivt använda resurser
- Från "fackkunskap" till professionalism
- Biblioteket som del av samhället

Länk till text om ledning och politik, <https://silkeborgbib.dk/om-bibliotekerne/ledelse-og-politik>

Drygt 50 personer arbetar vid biblioteken i Silkeborg och de största teamen är Förmedling och Utveckling, <https://silkeborgbib.dk/Personale>

Silkeborgs bibliotek ska följa kommunens strategier. Verksamheten ska synas i andra kommunala sammanhang.

Silkeborg var det bibliotek i Danmark som först testade Meröppet bibliotek för ca 10 år sedan. Sedan 2011 har alla bibliotek i Silkeborgs kommun meröppet. Silkeborg var även först med självbetjäning. Huvudbiblioteket är öppet 8-22 och med biblioteksvakter kl 18-21. Det meröppna biblioteket var en succé från början.

Minskad personal de senaste åren – ständig diskussion – vad ska vi göra – vad ska vi inte göra?

Biblioteken idag går från det traditionella biblioteket till att vara relationsskapande mötesplatser. Silkeborg satsar på aktiviteter (vilket innebär minskad möjlighet att bemanna på traditionellt sätt) – den individuella rådgivningen minskar. Inriktningen idag är istället att satsa på träffa grupper av användare.

De grunder som Silkeborgs bibliotek arbetar efter är:

Förmedling, lärande, events/aktiviteter (mycket populärt), värdskap.

Mystery Shopping anlitas för att utveckla bemötande och servicekodex.

Begrepp som "Det goda värdskapet" och "Det goda samtalet" är sådant som Silkeborgs bibliotek arbetare med.

En utveckling mot biblioteken som Makerspace, böcker som kuliss, att den digitala lösningen allt mer tar över samt ökad professionalisering är sådant som Silkeborg arbetar mot. Att stödja lärare kräver strukturerad egen kompetensutveckling och Silkeborg har utvecklat egen biblioteksdidaktik,

<http://projekter.kulturstyrelsen.dk/sites/default/files/documents/Biblioteksdiaktik%20-%20hvorf%20hvad%20og%20hvordan.pdf>

Bibliotekspersonalen ska inte vara lärare utan finna sin egen kompetens.

Lånen går ner även i Silkeborgs bibliotek – detta möts med fler aktiviteter parat med ökad självbetjäning.

Det nya stora projektet i Silkeborg är Campus – en stor satsning som görs närmsta åren. Ett slags "flow" för staden med stort fokus på lärande och tillväxt. Visionen är en marknadsplats – du har med dig något som du byter och kommer hem med något annat. 3 års process med samverkan mellan utbildningsanordnare och biblioteket håller nu på att realiseras i gemensam yta som binder ihop alla verksamheterna genom en park med en central byggnad i mitten. Byggnationen har redan påbörjats och vi fick se skisser på hur den är tänkt att användas – visionen är att användaren själv bestämmer. Målgruppen är elever i åldrarna 15-25 år.

Biblioteket har renoverats stegvis i 7 år och sedan 4 år av egen designer.

I Danmark har man via ett konsortium kunnat upphandla gemensamt bibliotekssystem Cicero, <https://da.systematic.com/library-learning/loesninger/by-area/det-faelles-bibliotekssystem/> För tillfället pågår implementering vid alla folkbiblioteken. Cicero är ett open source system.

<https://bibliotek.dk/>

Danmark har gemensam resurs med tips hur man lånar, lästips med mera.

Kristina Herrlander
Solna stad

Några korta reflektioner

Birgitta Vinnå

Samlingarna:

De nybyggda biblioteken som vi besökte har konsekvent delat upp lokalerna i "sociala" zoner (café, läs- och sittplatser, etc) respektive zoner där bokhyllorna finns. I Sverige är det vanligare att mediesamlingarna och de sociala ytorna integreras. Biblioteket i Herning har tom lagt ut all mediehantering på entreprenör så att biblioteksmedarbetarna endast hanterar böckerna då de förmedlar eller skyltar.

Den danska lösningen signalerar mycket tydligt att samlingarna inte är huvudsaken – det är besökarna. Men jag tänker - vad händer om man organiserar biblioteket så att besökarna faktiskt kan spendera mycket tid i lokalen utan att egentligen se samlingarna? Danska biblioteksmedarbetare lägger säkert tid på förmedling, gruppbesök, etc. Men från svenska undersökningar vet man att det finns ett stort antal besökare som vill klara sig själva. Vad händer med browsing-lånen? Mötet mellan människan och boken? Kan det finnas risk att man måste vara kunnig i senaste bokutgivningen och veta exakt vad man vill låna för att vara självständig boklånare på dessa bibliotek?

Meröppet

I Danmark har Meröppet används länge. Nu förekommer det att även stora bibliotek har det, vilket inte är så vanligt i Sverige pga oro för stök och bråk. I Danmark löser man detta med kameraövervakning och att vakter finns i lokalen sena kvällar. Ingen vi pratade med hade negativa erfarenheter av Meröppet. Det är vanligt att politikerna kräver att biblioteken ska vara mer öppna och tillgängliga, speciellt då man har satsat resurser på att bygga nytt, och då är Meröppet lösningen.

Av de fyra bibliotek vi besökte var det ett som hade haft problem med bråk och stök. I Gellerup har problemen funnits men de försvann när medborgarservice flyttade in; fler vuxna i lokalen. Annars uppfattade jag miljön som mycket lugn – trots så många besökare i Dokk1 och Herning (alla sittplatser upptagna) var det tyst och lugnt.

Medarbetarnas kompetens

Uppfattningen om vilka kompetenser som behövs i moderna bibliotek är liknande de i Sverige; att allt mer fokus ligger på det pedagogiska och det förmedlande uppdraget och mindre på att ordna och organisera biblioteket. I Danmark har man kommit längre vad gäller att ta in helt nya kompetenser i personalgruppen, och de med bibliotekarieutbildning är inte längre en stor majoritet. Tex finns dekoratörer, medarbetare med någon IT- och webbutbildning, informatörer. De medarbetarna arbetar endast med dessa arbetsuppgifter och bemannar inte, vilket är vanligt i svenska bibliotek.